

ASPECTE DIN ARHITECTURA TRADIȚIONALĂ DIN ZONA DE CENTRU A MOLDOVEI, BAZINUL RĂUTULUI

ASPECTS OF TRADITIONAL ARCHITECTURE IN THE CENTRAL AREA OF MOLDOVA, RĂUT RIVER BASIN

Cezara Gheorghiuță, dr. în pedagogie, conf. univ.,

UPS „Ion Creangă”, Chișinău

PhD in pedagogy, associate professor,

UPS „Ion Creangă”

<https://orcid.org/0000-0002-2364-8956>

CZU 72.04(487)

Abstract

Popular architecture is a great and valuable chapter in the legacy of our nation. Examined as a genre in its own right, it represents an artistic and historical phenomenon based on the millennial practice of living and housekeeping of our people. Today, however, these traditions are on the verge of extinction, they risk being erased from the history of the nation, ruined and disappearing from the traditional landscape of our villages. Thus, in front of today's society, specialists in the field of architecture, construction, restoration appears a very important task - to save, capitalize and restore the monuments of traditional architecture, to preserve and pass on to future generations tabs of the cultural heritage of our nation.

Key-words: Traditional household, traditional dwelling, household outbuildings, *bașca*

Arhitectura populară constituie un capitol mare și valoros în zestrea neamului nostru. Examinată ca gen de sine stătător, ea reprezintă un fenomen artistic și istoric ce are la bază practica milenară de trai și menaj a poporului nostru. Roata istoriei a adus asupra acestui pământ o mulțime de încercări, influențe și schimbări. Însă, în pofida acestor înrăuriri venite din afară, arhitectura țărănească și-a păstrat caracterul propriu, distinctiv, de-a lungul veacurilor. Astăzi, însă, aceste tradiții sunt pe cale de dispariție, riscă sa fie șterse din istoria neamului, să se ruineze și să dispară din peisajul tradițional al satelor noastre. Astfel, în fața societății de azi, a specialiștilor din domeniul arhitecturii, construcțiilor, restaurării apare o sarcină foarte importantă – de salvare, valorificare și restaurare a monumentelor de arhitectură tradițională, pentru a păstra și transmite generațiilor următoare file din moștenirea culturală a neamului nostru.

1. Tipologia gospodăriei și a casei din zona de centru a Moldovei, bazinul Răutului

Unul dintre cele mai ample și cuprinzătoare domenii ale artei populare este arhitectura. Casa țărănească este nucleul în care se întrepătrund cele două componente ale culturii populare în general – cultura materială și cea spirituală. Fiind un adăpost, casa tradițională se înscrie de bună seamă în domeniul culturii materiale dar, fiind de multe ori și operă de arhitectură, participă și la configurarea culturii spirituale a poporului.

În dependență de numeroși factori cum ar fi: geografici, economici, istorici, demografici etc., care au programat și dirijat evoluția așezărilor rurale, satele din Moldova se împart în două tipuri esențiale: sate răsfirate și sate adunate, cu unele variații zonale – sat de vale, sat de drum, sat de râu, sat de tip geometric. [1, p. 26] Centrul Moldovei, datorită reliefului deluros, datorită prezenței pădurilor, se evidențiază și prin tipologia satelor de tip *răsfirat*. Dispoziția neregulată a gospodăriilor, rețeaua de labirint a străduțelor (ulicioarelor) creează o senzație de joc asimetric. Satele din această zonă au un aspect foarte pitoresc fiind înșirate pe coastele dealurilor pietroase sau sub sprânceana pădurilor și încadrându-se armonios în sânul naturii.

Gospodăria tradițională din zona de centru a Moldovei, în afară de casa de locuit, cuprinde mai multe anexe gospodărești: grajd pentru vite, *cotețe* pentru păsări și porci,

hambar sau *șură* pentru cereale, *coșar* pentru păstrarea porumbului și *beci*, construit fie separat, fie sub una din camere. În unele localități, sătenii își construiau și bucătărie de vară separată care, împreună cu prispa, constituiau adăpostul familiei în perioada caldă a anului. Însă pe malurile pietroase ale Răutului și Nistrului, sătenii foloseau și o altă formă de locuință sezonieră sau permanentă, numită BAȘCĂ. (Fig. 1, 2) Un exemplu foarte bun în acest sens este satul Rogojeni din raionul Șoldănești, sat în care încă se păstrează acest tip de locuințe, iar o parte din săteni continuă să locuiască în ele. Și în alte localități se utilizează termenul BAȘCĂ, cu referire la o construcție adâncită în pământ, o anexă în continuarea casei, dar mai joasă, sau subsolul, demisolul caselor moderne.

Fig. 1. Bașcă cu o încăpere și beci.

Fig. 2. Bașcă cu o singură încăpere.

În dicționarul explicativ termenul de *bașcă* are origine poloneză sau italiană, și se atribuie unor ridicături de pamânt, întărituri, care protejează o fortificație, sau un alt sens ar fi de încăpere subterană boltită, adică beci, subsol. Băștile din Rogojeni sunt adâncite în malul pietros al Răutului, au un plan dreptunghiular, monocelular, iar tavanul prezintă o boltă semicilindrică, construită din lespezi de piatră. (Fig. 3)

a)

b)

Fig. 3. a, b. Interior cu boltă semicilindrică.

Fig. 4. Bașcă cu mai multe spații.

Pe lângă încăperea de bază, în care locuia familia, alături se mai construiau una-două spații asemănătoare, dar cu dimensiuni mai mici, pentru animale, păsări. (Fig. 4) Sătenii povestesc că aceste bordeie au luat naștere datorită sărăciei, deoarece ele nu necesită multe investiții și tot o dată sunt foarte practice de locuit. Pe timp de vara în interiorul acestora este destul de răcoare, iar iarna e mai cald decât într-o casa obișnuită și nici nu necesită să faci mult timp focul pentru a încălzi locuința. Cu toate acestea au o arhitectură foarte interesantă, simplă și care a rezistat destul de bine în timp.

2. Interiorul locuinței de tip Bașcă.

Interiorul casei tradiționale prezintă un ansamblu de elemente constructive arhitecturale, de obiecte, care creează o ambianță rațională, plăcută, în care se îmbină armonios utilul și frumosul. Interiorul camerei de locuit se împarte în patru zone: 1) colțul cu sistemul de încălzire sau preparat hrană; 2) colțul cu patul; 3) colțul cu *lavițele* așezate sub unghi și masa în față; 4) colțul cu dulapul de vase. [3, p. 83] Elementele stabile, care constituie structura de bază a interiorului erau sistemul de încălzit care constă din cuptor, sobă cu plită și patul cu lavițele. Florea Stănculescu numește cuptorul pe care se poate dormi – sistem basarabean, deoarece în Basarabia cuptorul era nelipsit în fiecare casă, ocupând aproape jumătate din spațiul încăperii și adăpostind în nopțile de iarnă toată familia pe el. [2, p. 57] Pereții, până la nivelul ferestrelor, erau acoperiți cu păretare, iar mai sus cu covoare. Pe lavițe se așterneau lăicere.

Bașca are un interior asemănător cu o cameră de locuit - simplu, comod, cu o sursă de încălzire, pat, masă, și alte piese caracteristice. Sistemul de încălzire variază de la o bașcă la alta, dar în majoritatea cazurilor cuprinde cuptorașul, la care se prepară mâncarea, soba și cuptorul, lejanca.

Fig. 5. Sisteme de încălzire

Pereții, atât în interior cât și exterior sunt tencuiți și vopsiți cu var alb sau în nuanțe de albastru siniliu. Pe pereți sunt înșirate păretare, țesute de gospodine, iar mobilierul de lemn cuprinde masa, scaunele, dulap, toate de dimensiuni modeste, adaptate la dimensiunile încăperii. Lavițele și paturile de lemn, folosite în trecut, au fost înlocuite cu paturi din fier, amplasate pe una din laturi, iar pe cealaltă latură găsim, îndesite, o măsuță joasă, dulap pentru veselă și mâncare, scaune și alte lucruri necesare pentru existența rurală.

Fig. 6. Bașca în interior

3. Zonal și universal

Bașca, ca fenomen zonal, prezintă o parte a moștenirii noastre culturale, puțin cunoscute chiar și de noi, cu atât mai mult de străini. Ideea de locuință ecologică, încadrată în sânul naturii este actuală și azi, la scară universală, ca exemplu fiind proiectul renumitului arhitect austriac F. Hundertwasser.

Astăzi mai avem posibilitatea să salvăm și să valorificăm acest fenomen, sa-l transformăm într-o atracție turistică și să-l înscriem în istoria arhitecturii universale.

Fig. 7. Bașcă, s. Rogojeni

Fig. 8. F. Hundertwasser, Steinhaus

BIBLIOGRAFIE

1. IONESCU, Gr., *Arhitectura pe teritoriul României de-a lungul veacurilor*. București, Ed. Academiei Române, 1982.
2. STĂNCULESCU, Fl., *Contribuții la afirmarea arhitecturii românești*. București, Ed. Tehnică, 1987.
3. STOICA, G., *Arhitectura interiorului locuinței țărănești*. București, Ed. Meridiane, 1974.